LOMMA KOMMUN

FÖRVALTNINGEN FÖR UTBILDNING, KOST, KULTUR- OCH FRITID

Reviderad inför KS – Svar på minoritetsåterremiss – grundskoleorganisation – södra kommundelen

Minskande elevantal och dess påverkan på grundskolans resurser

Elevutveckling
Grundskolan i kommunen nådde sitt toppår 2020 med 4 165 barn i åldersgruppen 6–15 år. Sedan dess har antalet barn minskat till 3 808 per den 31 augusti 2025, en minskning med 357 barn, motsvarande 9 %. Befolkningsprognosen visar att antalet barn i åldersgruppen beräknas uppgå till 3 355 år 2030 och 3 171 år 2034. Jämfört med toppåret 2020 innebär det en minskning med 994 barn, motsvarande 24 %. Utvecklingen är långsiktig och inte en tillfällig variation, vilket innebär att antalet barn i grundskoleåldern kommer att fortsätta minska under överskådlig tid.

Statsbidrag
Riktade statsbidrag till grundskolan fördelas till stor del utifrån antal elever. När elevvolymen minskar, minskar också dessa bidrag, vilket förstärker den ekonomiska utmaningen.

Fristående skolor och interkommunal ersättning
Kommunen betalar bidrag till fristående skolor samt interkommunal ersättning för elever som går i skolor utanför kommunen, på samma nivå som till de egna skolorna. Om kommunens skolor har höga fasta kostnader eller använder resurser ineffektivt får detta en dubbel effekt: dels minskar resurserna för eleverna i de kommunala skolorna, dels ökar andelen resurser som går till fristående skolor och andra kommuner. Det innebär att hela systemets ekonomi påverkas av hur resurserna används i de kommunala skolorna.

Möjliga kompensationsåtgärder
För att möta den minskade resursnivån finns i princip tre alternativ:

1. Höjd skatt – ökar kommunens resurser men innebär högre kostnader för hushållen (en skattehöjning på 25 öre motsvarar cirka 23 miljoner kronor).
2. Omfördelning av resurser – prioriterar grundskolan på bekostnad av andra kommunala verksamheter.
3. Ökad låneskuld – kan kortsiktigt finansiera satsningar, men leder till högre ränte- och återbetalningskostnader.

Kommunen ersätter idag samtliga nämnder för bland annat lönehöjningar, personalomkostnadsförändringar och inflation, vilket tar bort indirekta besparingar inom nämnderna. Invånarantalet utgör grunden i kommunens finansiering och nuvarande system för resursfördelning är ett hjälpmedel för att balansera och anpassa verksamheternas omfattning utifrån fluktuationer i befolkningens ålderssammansättning.

Samlad bedömning

Sedan toppåret 2020 har grundskolan tappat både elever och resurser i betydande omfattning. Kombinationen av färre elever, minskade statsbidrag och höga fasta kostnader gör att varje tapp får större konsekvenser än vad minskningen i elevantalet ensamt förklarar. Utmaningen är långsiktig och kräver antingen nya resurser eller en anpassning av organisationen. Om inga åtgärder vidtas riskerar grundskolan successivt att få försämrade möjligheter att erbjuda en likvärdig utbildning av hög kvalitet till alla elever, oavsett vilken skola de går i.

Alternativ D

Förutsättningar
Alternativ D innebär att samtliga grundskolor i kommunen tar emot elever till förskoleklass hösten 2026, inklusive Pilängskolan, utan att några ytterligare resurser tillskjuts. Elevantalet fördelas på alla skolor som fanns före pausningen och budgeten baseras på oförändrad elevpeng. Eftersom elevantalet har minskat och befolkningsprognosen visar fortsatt nedgång får varje skola färre elever, samtidigt som fasta kostnader för lokaler, skolledning och grundbemanning kvarstår.

Konsekvenser av alternativ D

Likvärdigheten mellan skolorna
Det fria skolvalet innebär att skolor med högt söktryck kan fylla sina klasser även vid ett minskat elevunderlag, medan andra skolor får färre elever. Eftersom en skolenhet tilldelas resurser utifrån antal elever, en skolpeng, förstärks skillnaderna: färre elever innebär mindre resurser, vilket påverkar undervisningsförutsättningar, klasstorlek och tillgången till stödresurser. Skillnaderna mellan skolorna riskerar därmed att öka, vilket minskar likvärdigheten.

Klasstorlek och rektors mandat
Rektor ansvarar för skolans inre organisation, inklusive klasstorlek. Enligt skollagen kan rektor endast neka en elev en plats om klassen är full eller om ytterligare elever skulle medföra betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter för kommunen. Vad som räknas som en “full” klass avgörs inte i lagen, men i praktiken används ofta riktmärken på 20–25 elever. En klass med färre än 20 elever betraktas ofta som liten, 20–25 elever som normalstor och över 28 elever som stor. Lokaler är vanligtvis dimensionerade för normalstora klasser, och först vid större elevantal blir trängsel, arbetsmiljö och resursfrågor tydliga begränsningar. Därför kan en klass med färre än 25 elever normalt sett inte betraktas som full.

Ett minskat elevantal leder inte automatiskt till mindre klasser. Om fler skolor och klasser hålls öppna trots ett minskande elevunderlag sprids eleverna istället ut på fler enheter. Resultatet blir att vissa klasser fylls upp mot riktmärket, medan andra får färre elever och därmed också mindre resurser. Flera skolor kommer då att endast ha en parallell, vilket ökar skillnaderna mellan skolorna. Skolor med högt söktryck kan fortsätta fylla sina klasser, medan andra riskerar små klasser med lägre resurstilldelning och sämre förutsättningar att upprätthålla undervisningens kvalitet. Klassernas storlek kan därmed variera stort beroende på vilken skola man går i, vilket förstärker skillnader i resurstillgång och undervisningens kvalitet.

Skolor med en parallell och risken för åldersblandade klasser
När en skola endast har en klass per årskurs begränsas flexibiliteten. Elever som av olika skäl behöver byta klass måste byta skola, eftersom det inte finns någon parallell att flytta till. Detta kan skapa otrygghet för enskilda elever och göra organisationen mer sårbar. Små klasser kan dessutom få skev könsfördelning, vilket ytterligare påverkar den sociala dynamiken och möjligheterna att hitta jämnåriga vänner. Barn som avviker från normen riskerar att sticka ut mer, vilket kan leda till utanförskap.

Skolor med en parallell är också mer känsliga för variationer i elevantal. Om underlaget blir för litet kan det uppstå behov av åldersblandade klasser. Det innebär att elever från olika årskurser slås ihop för att fylla klasserna. Åldersblandade klasser medför större variation i både mognad och kunskapsnivå, vilket ställer högre krav på lärarnas undervisning. Undervisningen måste anpassas till fler nivåer samtidigt, vilket ökar komplexiteten och minskar möjligheten till fördjupning och kan påverka elevernas progression. För de yngre eleverna kan tempot ibland bli för högt, medan de äldre riskerar att hållas tillbaka.

Små skolor kan ge trygghet och överblickbarhet, men upplevs också ofta som isolerade med färre vänskapsmöjligheter. Större skolor med flera paralleller erbjuder fler sociala nätverk och större gemenskap. När alla skolor hålls öppna trots minskat elevunderlag blir flera delvis tomma, med ensamma korridorer, matsalar och skolgårdar, vilket påverkar trivsel och arbetsmiljö. Underutnyttjade lokaler leder dessutom till ineffektivt resursutnyttjande, eftersom de inte kan frigöras till andra kommunala behov.

Bemanning och stödresurser
Små skolor är särskilt sårbara vid sjukfrånvaro, eftersom frånvaron får större konsekvenser för undervisningens kontinuitet än på större skolor. Fritidsverksamheten påverkas också, eftersom öppettider och bemanningskrav är oförändrade oavsett elevantal. När elevantalet är lågt får skolsköterska, kurator och skolbibliotekarie en mindre andel av en heltidstjänst, vilket gör stödet mer sporadiskt och mindre tillgängligt. Samarbetet mellan elevhälsan och skolans personal blir begränsat, vilket försämrar skolans främjande, förebyggande och åtgärdande elevhälsoarbete.

Den begränsade tillgången till resurser påverkar undervisningens kvalitet och likvärdighet. Små elevgrupper gör det svårare att organisera mindre undervisningsgrupper för elever som behöver extra stöd, och det blir mindre flexibilitet att anpassa insatser efter individuella behov. När resurser binds upp i grundbemanning krymps utrymmet för speciallärare och andra elevstödjande funktioner, vilket förstärker skillnader mellan skolorna både vad gäller undervisningens kvalitet och tillgången till stödresurser.

Behörig personal och delade tjänster
Grundskolans timplan kräver behöriga lärare i flera ämnen, vilket ställer höga krav på kompetensförsörjningen. På små skolor är det ofta svårt att erbjuda hela tjänster inom ett ämne, särskilt i praktisk-estetiska ämnen, språk och NO. Det innebär att lärare ibland undervisar i ämnen utanför sin behörighet eller delar sin tjänst mellan flera skolor. Båda lösningarna påverkar undervisningens kvalitet, arbetsmiljön och möjligheten att rekrytera och behålla behöriga lärare.

När tjänster delas mellan skolor går arbetstid åt till transporter och samordning, vilket minskar tiden för undervisning, planering och elevnära arbete. Det påverkar även ämnesfördelningen under veckan, exempelvis kan matematik, språk eller NO inte alltid spridas ut över flera dagar, vilket försämrar kontinuiteten och elevernas inlärningsförutsättningar.

Lärare som är ensamma i sitt ämne på en skola får begränsade möjligheter till kollegialt lärande, ämnesövergripande samarbete och gemensam utveckling av undervisningen. Små skolor med en parallell årskurs saknar ofta förutsättningar för gemensamt kvalitetsarbete, vilket ytterligare påverkar likvärdigheten mellan skolorna. Även deltagandet i studiedagar, fortbildning och skolutvecklingsinsatser försvåras när tjänsten är uppdelad mellan flera arbetsplatser.

För skolledningen innebär detta en ökad komplexitet i schemaläggning, arbetsmiljöansvar och kompetensplanering. Det blir svårare att bygga stabila arbetslag och att skapa en långsiktig kompetensförsörjning. För lärarna innebär det splittrad arbetsvardag, mindre stöd och begränsade möjligheter till professionell utveckling. Sammantaget påverkar detta inte bara undervisningens kvalitet, utan också skolans attraktivitet som arbetsgivare och risken för personalomsättning, vilket

förstärker skillnaderna mellan skolorna.

Närhet till skola
En viktig fördel med alternativ D är att elever får möjlighet att gå kvar i sin nuvarande skola, vilket skapar kontinuitet och trygghet. När förskoleklass och lågstadium finns på samtliga skolor ökar både valfriheten och den geografiska tillgängligheten för eleverna. Kortare skolvägar underlättar vardagslogistiken och minskar behovet av biltransport. Det ökar möjligheten för barn att gå eller cykla till skolan, vilket främjar självständighet, fysisk aktivitet.

Lomma kommun har landets kortaste genomsnittliga avstånd mellan hemmet och skolan, cirka 600 meter enligt Statistiska centralbyrån. Det kan jämföras med rikssnittet på ungefär en kilometer. Denna närhet är en styrka som bidrar till att skolan blir mer tillgänglig för alla barn, oavsett bostadsort inom kommunen. Att behålla samtliga skolor öppna innebär att denna fördel kan bevaras även vid ett minskat elevunderlag.

Samlad bedömning
Vad som talar för alternativ D är att alla elever som vill kan gå kvar i sin nuvarande skola, vilket skapar trygghet. Vidare innebär fler skolor både ökad valfrihet och kortare genomsnittligt avstånd till skolan för eleverna.

Samtidigt innebär alternativ D att skolenheterna blir mer sårbara, med begränsade möjligheter att upprätthålla en likvärdig skola, oberoende av vilken skola du som elev går på i kommunen. Skolan blir även mer sårbara vad gäller att erbjuda hela tjänster, kollegialt lärande och stimulerande sociala miljöer för eleverna. Grundbemanningen tar upp stora resurser som annars hade kunnat användas till elevhälsa, specialpedagogik och kvalitetsutveckling. Ineffektivt nyttjade lokaler utgör ytterligare en ekonomisk belastning. För kommunen innebär detta att resurser binds i fasta kostnader i stället för att kunna användas flexibelt där behoven är störst.

Sammantaget väger inte fördelarna upp för de nackdelar som alternativet innebär med risk för minskad likvärdighet, lägre kvalitet i undervisningen och en alltmer ohållbar ekonomi.

Alternativ E

Förutsättningar
Alternativ E bygger på samma grundskoleorganisation som alternativ D: samtliga grundskolor i kommunen tar emot elever till förskoleklass hösten 2026, inklusive Pilängskolan. Till skillnad från alternativ D tillsätts extra resurser, vilket ger skolorna bättre förutsättningar att upprätthålla kvalitet och funktion trots minskande elevantal. Extra resurser till de kommunala skolorna innebär även att ersättningen till fristående skolor och interkommunala ersättning för elever som går i skolor i andra kommuner ökar.

Konsekvenser av alternativ E

Likvärdigheten mellan skolorna
Det fria skolvalet påverkas inte av mer resurser, vilket innebär att ojämn elevfördelning mellan skolor kvarstår. Skolor med högt söktryck kan fortsatt fylla sina klasser, medan andra får färre elever. Extra resurser kan användas för att förstärka undervisning och stödinsatser, vilket förbättrar förutsättningarna för att upprätthålla både undervisningens kvalitet och kollegialt lärande. En risk med ojämn elevfördelning är att skolor med många elever får större nytta av tillskottet, medan små skolor med lågt elevantal endast får marginell effekt när resurserna fördelas via nuvarande

elevpengssystem.

Klasstorlek och rektors mandat

Med extra resurser kan skolor med små klasser få möjlighet att erbjuda fler vuxna i klassrummet, ökad undervisningstid eller särskilda satsningar på stöd och utveckling. Det kan också bli lättare att organisera flexibla undervisningsgrupper och erbjuda anpassningar efter elevernas behov.

Trots detta påverkar inte ökade resurser själva elevfördelningen mellan skolor. Eftersom rektor styr skolans inre organisation och endast kan neka en elev en plats om klassen är full, är det fortsatt elevantalet och skolvalet som avgör klasstorlekarna. Om elevantalet är lågt och eleverna sprids ut på många skolor, kommer vissa klasser fortsatt att vara små och andra normalstora, oavsett resurstillskott.

Skolor med en parallell och risken för åldersblandade klasser

Extra resurser kan användas för att förstärka undervisningen och det sociala stödet i små klasser, till exempel genom fler vuxna i verksamheten, riktade insatser för social gemenskap och kompetensutveckling för personalen. Det kan också möjliggöra fler aktiviteter som stärker sammanhållningen och motverkar isolering.

Skolor med en parallell är fortsatt mer känsliga för variationer i elevantal. Om underlaget blir för litet kan det uppstå behov av åldersblandade klasser. Extra resurser kan då användas för att stödja undervisningen i sådana grupper, men de pedagogiska utmaningarna kvarstår: större variation i mognad och kunskapsnivå, ökade krav på differentiering och risk för att undervisningens tempo inte passar alla elever. Även med ökade resurser är det svårt att helt kompensera för den minskade flexibiliteten och de sociala utmaningar som kan uppstå i små skolor med endast en klass per årskurs. Underutnyttjade lokaler och känslan av öde miljö kvarstår, även med tillsatta resurser.

Bemanning och stödresurser

Med extra resurser kan bemanningen förstärkas, vilket minskar sårbarheten vid sjukfrånvaro och gör det möjligt att erbjuda mer tillgängligt elevhälsostöd, specialpedagogik och fritidsverksamhet. Det blir lättare att organisera mindre undervisningsgrupper och anpassa insatser efter individuella behov.

Trots detta kvarstår vissa begränsningar. På skolor med mycket lågt elevantal är det svårt att motivera heltidsanställningar för vissa funktioner, vilket innebär att vissa stödresurser även fortsättningsvis kan vara mindre tillgängliga än på större skolor. Grundbemanningen tar fortfarande upp en stor del av resurserna, vilket begränsar flexibiliteten.

Behörig personal och delade tjänster

Ökade resurser kan användas för att rekrytera fler behöriga lärare, erbjuda bättre arbetsvillkor och möjliggöra kompetensutveckling. Det kan också underlätta för lärare att arbeta heltid på en skola, vilket stärker kontinuiteten och möjligheten till kollegialt lärande. Tid som i alternativ D går åt till förflyttning och samordning kan i större utsträckning användas för elevnära arbete och utvecklingsinsatser.

Trots detta kvarstår utmaningen att på små skolor erbjuda hela tjänster inom alla ämnen. Delade tjänster och undervisning utanför ämnesbehörighet kan fortfarande förekomma, särskilt i praktisk-estetiska ämnen och språk. I årskurser med en parallell riskerar lärare fortfarande att vara ensamma om sitt ämne, även om bättre bemanning ger större möjlighet till kollegialt samarbete och kvalitetsutveckling. Även med extra resurser är det svårt att helt kompensera för den begränsade ämnesbredden och möjligheten till gemensamt kvalitetsarbete på små skolor.

Närhet till skola

Alternativ E innebär, liksom alternativ D, att elever kan gå kvar i sin nuvarande skola och att den geografiska tillgängligheten bibehålls. Kortare skolvägar och närhet till skolan är fortsatt en styrka för

kommunen, och extra resurser kan bidra till att denna fördel kan upprätthållas även vid minskande elevunderlag.

Samlad bedömning
Likt alternativ D innebär alternativ E att alla elever som vill kan gå kvar i sin nuvarande skola, vilket skapar trygghet. Vidare innebär fler skolor både ökad valfrihet och kortare genomsnittligt avstånd till skolan för eleverna. Till skillnad från alternativ D möjliggör de extra resurserna fler hela tjänster, högre grad av behörig undervisning, stödinsatser och pedagogiskt arbete, vilket upprätthåller kvaliteten även vid minskande elevantal.

Trots extra resurserna kvarstår de grundläggande problemen: svårigheter att säkerställa en likvärdig skola (att alla skolor i kommunen håller en liknande kvalitet), små elevgrupper, ojämn elevfördelning, begränsade sociala nätverk och underutnyttjade lokaler. Resurserna löser alltså inte de strukturella utmaningarna, utan används främst för att bibehålla kvaliteten på nuvarande nivå. Detta innebär en betydande resursinsats vars ekonomiska försvarbarhet kan ifrågasättas eftersom kommunen långsiktigt riskerar att öka sina kostnader utan att lösa de strukturella utmaningarna.

Jämförelse av alternativ A, B, C, D och E i södra kommundelen

Förutsättningar

Alternativ A		Alternativ B		Alternativ C		Alternativ D		Alternativ E	
Årskurs	Skola	Årskurs	Skola	Årskurs	Skola	Årskurs	Skola	Årskurs	Skola
F-6	Fladängskolan	F-6	Fladängskolan	F-6	Fladängskolan	F-6	Fladängskolan	F-6	Fladängskolan
F-6	Karstorpskolan	F-9	Karstorpskolan	F-9	Karstorpskolan	F-9	Karstorpskolan	F-9	Karstorpskolan
4-9	Pilängskolan	4-9	Pilängskolan	F-9	Pilängskolan	F-9	Pilängskolan	F-9	Pilängskolan
F-3	Strandskolan	F-3	Strandskolan			F-3	Strandskolan	F-3	Strandskolan

Ekonomisk jämförelse av alternativ A, B, C, D och E i södra kommundelen
I denna jämförelse inkluderas endast de kostnader som bedöms skilja mellan alternativen. Det avser kostnader kopplade till lokaler och kostverksamheten, men även ersättning till fristående skolor och interkommunala utbildningsanordnare ingår. Kostnaderna anges i 2025 års prisläge.

För alternativ E har rektorerna lagt en planeringsbudget för åren 2026–2030 med uppdraget att hantera de kvalitetsproblem som identifierats i alternativ D. Den merkostnad som redovisas för alternativ E motsvarar de extra resurser som krävs för att bibehålla verksamhetens kvalitet på dagens nivå.

Jämförelsen använder alternativ C som bas. Övriga alternativ redovisas som avvikelse i förhållande till detta alternativ. Eftersom antalet elever och klasser totalt sett är detsamma för kommunen i alla alternativen blir de totala intäkterna också lika, vilket innebär att skillnaderna i kostnader främst beror på organisatoriska och strukturella faktorer.

Tabellen nedan visar en sammanställning av de ekonomiska skillnaderna mellan alternativen.

Södra kommundelen
Alternativ C = Jämförelsebas

Per år	mnkr	mnkr	mnkr	mnkr	2026 mnkr	2027 mnkr	2028 mnkr	2029 mnkr	2030 mnkr
Alternativ	**A**	**B**	**C**	**D**	**E**	**E**	**E**	**E**	**E**
Differens (minus=högre kst än alternativ C) mnkr	6,7	-2,4	0,0	-7,2	-13,6	-13,0	-12,6	-14,5	-15,0

Ackumulerad 2030 (2026-2030)	mnkr	mnkr	mnkr	mnkr	mnkr
Alternativ	**A**	**B**	**C**	**D**	**E**
Differens (minus=högre kst än alternativ C) mnkr	33,4	-11,8	0,0	-35,8	-68,6

Samlad bedömning
Utifrån både de organisatoriska förutsättningarna och den ekonomiska jämförelsen bedöms alternativ C som den mest långsiktigt hållbara lösningen för grundskoleorganisationen i södra kommundelen. Genom att permanent stänga Strandskolan och samla elever och resurser på tre skolor istället för fyra uppnås flera viktiga fördelar:

- Tryggare och mer sammanhållen skolgång: Färre skolbyten skapar kontinuitet för eleverna och stärker både social trygghet och stabilitet i undervisningen.
- Högre kvalitet och bättre arbetsförutsättningar: Större enheter möjliggör mer kollegialt lärande, effektivare schemaläggning och bättre nyttjande av kompetens inom elevhälsa och specialpedagogik.
- Effektivare resursanvändning: Avveckling av Strandskolan frigör lokaler och minskar driftkostnader, vilket skapar ekonomiskt utrymme för att utveckla undervisning och stödinsatser. Strandskolan skulle dessutom kunna användas för att täcka andra kommunala verksamheters behov, exempelvis inom förskola som i sin tur skulle kunna frigöra lokaler till verksamhet inom socialförvaltningen.
- Flexibilitet för framtiden: Med tre välfungerande skolor kan kommunen enklare anpassa verksamheten till förändringar i elevunderlaget.

Alternativ C balanserar behovet av kvalitet, trygghet och effektiv resursanvändning på ett sätt som är långsiktigt hållbart och anpassat efter den demografiska utvecklingen.

Förvaltningens rekommendation:

Med hänsyn till de vägledande kvalitetsprinciperna, demografiska prognoser och ekonomiska förutsättningar förordar förvaltningen att Alternativ C väljs som inriktning för den framtida grundskoleorganisationen i södra kommundelen.

Alternativ C bedöms bäst främja långsiktig kvalitet, likvärdighet, trygghet och resurseffektivitet, samtidigt som det ger en stabil och hållbar struktur för framtiden.